

Danilo Kiš

PEŠČENA URA

Prolog

1

Migotanje senc, ki razjedajo robove predmetov in razbijajo površine kocke, odmikajoč strop in zidove, kakor se zahoče grebenastemu plamenu, ki se zdaj razcveta zdaj vene, kot da se ugaša. Rumena ilovica spodnje ploskve se dviga kot deske v dnu čolna, ki tone, nato pa se tudi sama potopi v temo, kot bi bila preplavljena z motno, umazano vodo. Ves prostor migota, se širi in manjša ali pa samo spreminja svoj položaj v prostoru za nekaj centimetrov levo ali desno, navzgor ali navzdol, pri tem pa ohranja svojo prostornino nespremenjeno. Tako se vodoravnice in navpičnice sekajo na več mestih, povsem nejasno in zmedeno, a v skladu z nekim višjim redom in ravnotežjem sil, ki ne dopuščajo, da zidovi razpadejo ali da se strop poševno nagne ali celo čisto spusti, potone. To ravnotežje je bržkone doseženo po zaslugi enakomernega pomikanja vzdolžnih gred pod obokom, kajti tudi te grede drsijo levo ali desno in navzgor ali navzdol, skupaj s svojo senco, brez škripanja in naprezanja, lahno, kot na vodi. Slišati je udarjanje valov noči ob boke barke-sobe: veter v naletih zasipava okno s snežinkami in ostrim kristalnim snegom, izmenoma. Kvadratno okno, podobno strelni lini, je zamašeno z razpadlo blazino, iz katere štrlijo cunje, ki se majejo kot kakšne brezoblične rastline ali ovijalke, in ni mogoče zanesljivo vedeti, ali migotajo pod udarci vetra, ki prodira skozi špranje, ali pa se ziblje samo njihova senca, kakor se pač zahoče grebenastemu plamenu.

Oko se počasi privaja poltemi, zanihanemu prostoru brez jasnih obrisov, trepetavim sencam. Pogled, ki ga je pritegnil plamen, se osredotoči na luč, na to edino svetlo točko v velikem mraku sobe, vrže se nanjo kot zablodela muha in se zaustavi na tem edinem viru svetlobe, ki migota kot kaka daljna, naključna zvezda. Oko, za trenutek zaslepljeno in kot začarano s to svetlobo, ne vidi nič drugega kot to svetlobo, nič, niti dolgih senc, niti zanihanih ploskev, niti cunj, ki se majejo; nič. Oko vidi samo to svetlobo, ta grebenasti plamen, nekako zunaj prostora, kot so tudi zvezde zunaj prostora, potem pa jo začenja počasi razkrajati (to svetlobo), jo lomiti skozi svojo prizmo, odkrivati v njej vse barve spektra. In šele tedaj, ko jo je razkrojilo, ko jo je raztopilo, oko odkriva, v počasnih valovih vse bolj blede svetlobe, ki se širi okoli

plamena, vse tisto, kar je še mogoče odkriti med pregibi senc in praznine: najprej cilindri, ta kristalni omoti plamenov, prvi hip povsem neopazen, abstrahiran, kot da je samo odmev plamena in svetlega jedra, odmev, za katerim nastopi tema, razločno, kot da je svetloba izrezana s steklom, kot da je nastanjena v jamo, vkopana v mrak, naokoli pa ne vlada samo mrk, ampak neka druga materija, gosta, ki ima povsem drugačno specifično težo od tiste, ki ovija plamen. A to traja samo trenutek. Samo dokler se oko ne privadi, ne temi, ampak svetlobi. Tedaj oko počasi odkriva prevaro in vidi saje na straneh cilindra, saje, ki se prelivajo iz temnočrnega v srebrnkasto, kot na oslepelem ogledalu, in vidi, da ta stekleni omot ni meja svetlobe, kot tudi odkrije, ne brez čudenja, da je tudi srebrnkasti preliv saj prevara, da pa primerjava z oslepelim ogledalom ni igra duha, temveč igra svetlobe, jasno vidna v okroglem ogledalu, ki stoji tik za cilindrom in v katerem se vidi drugi plamen, plamen-dvojček, skoraj neresničen, pa vendar plamen; in če ga oko vse doslej ni opazilo, je bilo to samo zato, ker se je *duh* upiral tej prevari, ker duh ni hotel sprejeti privida (kot na tisti risbi, kjer oko vidi belo vazo, vazo ali peščeno uro ali kelih, vse dokler duh – volja? – ne odkrije, da je ta vaza praznina, negativ, torej privid, in da sta pozitivna in torej resnična tista dva identična profila, tista dva lika, obrnjena drug proti drugemu z obrazom, ta simetrični *en face*, kot v ogledalu, kot v neobstoječem ogledalu, katerega os bi prehajala skozi os zdaj že neobstoječe vaze-peščene ure, keliha, posode, dvojnem ogledalu pravzaprav, tako da bi bila resnična oba lika, ne pa samo eden, kajti v nasprotnem primeru bi bil ta drugi samo odsev, odmev tistega prvega, in tedaj ne bi bila več simetrična, ne bi bila niti resnična; da bi bila torej oba lika enakopravna, oba platonska pravzora, ne pa samo eden, kajti v nasprotnem primeru bi bil tisti drugi nujno samo *imitatio*, odsev odseva, senca; in zato se ta lika, po daljšem opazovanju, vseskozi približujeta drug drugemu, kot da se želita spojiti in potrditi svojo istovetnost).

Oko, zdaj že privajeno na svetlobo, kot se je duh privadil na prevaro, začenja riti po temi in polsenci; potem ko se je osvobodilo magične privlačnosti plamenov, vidi zdaj tudi petrolejko, kot vidi tudi trepetavo senco in razpoznavna velike temne kocke senc. V tistem delu, ki ga ogledalo zakriva, še vlada popolna tema (plamen pa prihaja ravno iz te teme, kot da se hrani z njo), medtem ko se levo in desno od luči pomikajo velike sive ploskve, preveč svetle, da bi bile sence, preveč nejasne, da bi bile svetloba. Toda tedaj duh priskoči očesu na pomoč in odkrije, kot z dotikom roke, trdno površino sivobelih zidov, kot tudi odkrije, pri čemer jasno oddeli senco od

svetlobe, še tri druge grede na stropu, tri druge grede, podvojene s svojimi sencami, prekinjene kot palica v vodi s prečnimi sencami nejasnega vira. Ko se oko umesti v prostoru, najde trdno oporo in določi sever, naleti na veliko senco štedilnika, pomešano s štedilnikom, podvojen štedilnik iz črne zarjavele pločevine in tenke sence, osmeronogi štedilnik, ki se maje na svojih dolgih nogah kot kakšno prezeblo ščene, ki drgeta na vetru. Za ogledalom na luči, za plamenom-odsevom, tam je tema, tam je slepo okno; od tam kipi hlad, od tam prodirata igličasti zvok in pridušeno tresenje stekla. Na drugi strani, nasproti slepemu oknu, je lesena skrinja z eno samo vidno stranico, ki se maje, a se nikakor ne prevrne. Zraven lesene skrinje, pri njenem dnu, se senca lomi neenakomerno, valovito: tukaj je izboklina na glinenem podu, dolga kakšen meter, meter in pol, bolj podobna zarasli rani kot pa grobu. V kotu, tik zraven skrinje, naslonjeno na njegovo stranico iz teme, kot da bi bilo vrženo iz motne vode, zataknjeno med spodjeden zid in deske skrinje, je mogoče bolj slutiti kot videti tisto, kar je iskalo oko: torbo z zaobljenimi robovi.

Potem ko je pogled preletel sobo kot nočna vešča, se zaletel v prhutajoče sence, butnil ob zidove in grede, se zdaj vrača k svetlobi, kjer ležijo, kot bi bile skrite (kajti pogled jih odkrije nazadnje, saj jih ni iskal v bližini plamenov, ničesar ni iskal v bližini svetlobe), stvari, razvrščene na vse doslej nevidni mizi, v senci ali svetlobi, vse doslej. Levo, zraven same luči, so pole karirastega papirja; zraven njih dvakrat preganjen časopis, skoraj na sredi mize; čisto na desni dve ali tri številke zamaščenega časopisa in knjiga s črnimi platnicami, katere zlatotisk je videti iz iste snovi kot plamen; zakrita s senco ogledala, malo nad površjem mize, kot da lebdi v zraku, je napol pokajena cigareta. Dim se po nevidnih poteh vije do luči in puhti, modrikast, skozi cilinder.

Roka, ki se približuje plamenu.

Podobe s potovanja (I)

2

Človek prisluškuje, zadržujoč dih, z glavo obrnjeno k vratom. Vtis ima, da tisti v drugi sobi ne spijo, ampak so budni in se samo pretvarjajo. Čaka torej, da jih prevara sen. Zdi se mu, da bi lahko s svojo budnostjo, s svojo bližino (ločujejo jih samo razmajana vrata z veliko špranjo pri dnu), s tokom svojih misli vplivali nanj. Kajti misel se, zlasti v takih tihih nočeh, pred spanjem, zgosti s takšno močjo, da

kakor električni naboj migota v zraku, skorajda vidna, kakor žehteča vročina nad razbeljeno pečjo.

Toda z druge strani vrat se ne sliši dihanje, ne sliši se ničesar. Ali pa je to, kar se sliši, ta vzdrtela tišina, njihov dih, tišina njihovih misli in njihovega sna.

Zdaj je s hrbtom obrnjen proti mizi. Njegova dolga senca, povsem nejasna in trepetava, seka prostor po diagonalni, in brezoblična, popačena senca glave se lomi ob stranici neke lesene skrinje. Človek stopa po svoji senci kot mesečnik in zakoraka proti kotu. Roka, ki jo pred svetlobo zakriva njegovo telo, se na slepo spušča k nevidnemu predmetu, ki ga je nejasno zaznal, ko se je napolnil proti kotu ali ko je vstopil v prostor. Pod prsti čuti zaobljene robove kartonaste škatle, pa tudi gladko hladno površino medeninaste zaponke. Zdaj ima v roki majhno šolsko torbo brez jermenov (jermeni so po vsej verjetnosti potrgani, ker se na hrbtni strani še svetijo bleščeče zakovice) z zaobljenimi lesenimi robovi in kartonastim zavihom, imitacijo svinjskega usnja. Privzdigne zavih in ga pridrži s podbradkom. Pod tankimi zvezki zatipa štirioglato stekleničko. Steklenička je hladna in gladka kot kocka ledu. Stiska jo v dlani, nato odvijje pokrovček, ne da bi se obrnil proti svetlobi. Potem približa grlo stekleničke nosu, pazeč, da se ga ne bi dotaknil, in začuti vonj po črnilu. Nato zapre stekleničko in jo malce pretrese ter obrne proti svetlobi. Na zbrušenih robovih zatrepeta moten plamen luči in oblizne temno vijoličasto črnilo ob notranjih straneh stekleničke. Človek začne spet brskati po kartonasti torbi, z brado pridržuje zavih. Pod zvezki najde tanko vretenasto držalo in ga prime s tremi prsti ter izpiše v zrak nekakšno arabesko. Potem pritisne konico peresa ob noht palca; pri tem je slišati zvok, podoben pokljanju kril kake žuželke.

Zdaj je spet za mizo, za trenutek negiben. Iz notranjega žepa je potegnil dolge plahte karirastega papirja in jih položil na časopis. Papir je preganjen po dolgem, kot pri uradnih listinah, vendar ni tudi zapognjen. Sprva je še zaznati drobne kvadratke, potem se črte počasi razblinjajo, se stapljajo in izginjajo, nedolgo zatem pa izginejo tudi osvetljeni robovi listov. Na njihovem mestu je ostal le vir blede rumene svetlobe. Če v žepu ne bi imel na pol prepognjenega osnutka, ki ga je pisal zadnje dni (v neki brezimni restavraciji, poleg razbeljene peči, na mizi, prekriti z mastnim povoščnim prtom; v mračni sobici za trgovinico za prodajo vzorcev stenskih tapet, na stari kvartopirski mizi, pri svetlobi plinske svetilke; v kupeju brzovlaka, prav tako ponoči, pri beli acetilenski svetlobi; pa tudi v polsnu, v tem istem prostoru); če torej ne bi v ta osnutek vložil že toliko truda, bi zdaj morda vse skupaj pustil pri miru. A ta osnutek

ga privlači, kljub močni želji, da ga približa plamenu in leže spat. Vseeno se mu vsega tega ne da vreči v ogenj, zdaj ko je že naredil prvi korak in iztrgal praznini teh nekaj strani. Ne glede na trenutno malodušnost in dvome vznikne v njem, na meji spoznanja, slutnja, da ima morda ta mali izsek družinske zgodovine, ta kratka kronika, v sebi moč tistih letopisov, ki tedaj, ko ugledajo luč sveta, po dolgi vrsti let ali celo tisočletij, postanejo pričevanje časa (pri tem je nepomembno, za katerega človeka gre), tako kot fragmenti rokopisov, najdenih ob Mrtvem morju ali v ruševinah svetišč ali na zidovih ječ.

Iz notranjega žepa torej potegne osnutek, napisan s svinčnikom na prav takem karirastem papirju, in ga preleti z očmi.

Osnutek leži tik ob svetilki. Stenj valovito plamti, plamen se iz vijoličastega jedra razcveta v rdečega, nato v blede rumenega. Cilinder svetilke je sajast, okoli saj pa se nejasno vidi srebrnkasta opna, kot na slepem ogledalu. Slišati je, kako v tišini komaj slišno sika valoviti greben plamena. Šum časa.

Za hip je odložil pero. Časopis-pivnik. Na njem, čez tiskane stavke o golobih pismonošah,* prve besede pisma, kot v ogledalu, kot v hebrejščini.

3

Človek se zazre v zašiljeni plamen, ki trepetava v pišu ledenega zraka, ki veje iz nevidnega okna nasproti njemu, potem mu pogled zdrzne navzdol, k stekleni posodi svetilke. Posoda se na sredini zoži v globok žleb, stisnjen z zarjavelim pločevinastim obročkom. Ta obroček se ne zapira v popoln krog, ampak spredaj dva simetrična polkroga zijata narazen v razmiku centimetra ali dveh. Iz pločevinastega obročka štrlita kvišku dve vzporedni žici, ki se pri vrhu združita v trikotnik z zaobljenimi robovi in držita v zarjavelem pločevinastem okviru polslepo okroglo ogledalo z nagrizenimi robovi. Ogledalo poraja plamena dvojčka, grebenasta plamena, ki stojita eden nasproti drugemu, enakopravno, ne glede na to, da eden od njiju, tisti v ogledalu, tisti, ki se zrcali, živi po zaslugi prevare in privida, milosti prvega plamena. Posoda je znotraj zelenkasto rjava, kot akvarij, napolnjen s postano vodo, in na videz zdrizasta od nekakšnih komajda vidnih alg in lišajev. Človek si ogleduje posodo in išče tisto

* Golobi se ne morejo znajti takoj, ko jih vržejo z letala. Tisti, ki že imajo tovrstne izkušnje, se vržejo navzdol kot kamen in tako letijo, dokler se ne rešijo vpliva zračnih tokov. Začetniki pa poskušajo takoj poleteti. Zato jih veter premetava na vse strani kakor ladjo med nevihto, in nekaj časa morajo krožiti, dokler ne pridejo k sebi in najdejo smeri, v katero morajo leteti, da bi prišli na cilj.

ločnico, ki bi morala označevati raven petroleja, gladino tekočine, a ta se je povsem izenačila z barvo stekla in vplivala nanjo s svojo posebno barvo: umazano sivo, zelenkasto rjavo, rjasto rdečo. Najprej jo išče s pogledom pod rebrastim obročkom in prodira z očmi skozi drobne izbokline, s katerimi je posejana napihnjena polkrogla steklenega kozarca in kjer se je naložila, med temi izboklinami, mastna sruga petroleja, pomešana s sajami in prahom. Potem ko ne najde gladine tekočine (preveč je len, da bi izvedel tvegan in zapleten gib ter zanihal svetilko, da bi se tekočina sama razkrila), s pogledom ošine zarjaveli pločevinasti obroček na zoženem delu posode, točno na sredini, v njenem pregibu, in ravno ko pomisli, da se črta površja tekočine skriva tu nekje, odkrije pri dnu zasičenega stenja, belega in lenobnega kot kakšna napihnjena želodčna glista, komajda opazno zoženje, majhno izkrivljenost, kot kadar se palica prelomi v vodi. Lahna groza ga spreleti ob misli, da je v posodi komajda še za kakšen prst petroleja. *Vse to bo posesala, vse bo pogoltnila.* In kot prestrašen zaradi te misli (da se bo svetloba petrolejke utrnila), spet hitro zamahne s peresom in začne čečkati po papirju, da nadaljuje, kar je začel, da prehiti temo.

4

Človek stoji ob oknu, z razkoračenimi nogami, rahlo nagnjen. Čez ramena ima ogrnjeno volneno odejo. Odeja ima vonj po konjih in scalini. Na nogah ima galoše, v katerih je videti nejasen odblesk svetlobe, ki prihaja skozi nizko kvadratno okno. Iz te višine lahko vidi le naletavanje snežink in kdaj pa kdaj meglene obrise kakšnega drevesa. Snežinke se nabirajo na okenskih okvirih in oblikujejo majhen vzvalovan hrib, zameten s snegom. Pod sunki vetra ta hrib spreminja nagnjenost svojih pobočij, krivuljo obzorja. Ta hip sta to blago vzvalovana bregova, malodane enake višine, povsem shematična, takoj zatem pa veter hitro spremeni valovito linijo in združi dva bregova v enega ali pa ustvari oster greben na mestu, kjer je bila trenutek prej kotanja. Ko se sneg malo razredči, se človeku zazdi, da od okna do drevesa ni več kot deset metrov, ko pa začne veter nanašati debele snežene kosme, se drevo oddaljuje od hiše, kot čoln, ki se je odrinil od obale, neopazno. Tudi ta prostor varljivih obrisov je prekrit s snegom, vzvalovana površina, tudi sama nestalna, pa je preprejena s sledovi nog, morda od sinoči, morda od danes, morda od pred nekaj urami. Okno podrhtava pod sunki vetra; slišati je drobno, kristalno praskanje snega ob steklo. Človek dvigne glavo in prisluhne. Za hip se mu zazdi, da sliši v daljavi lajanje psa. A ta zvok izgine v zavijanju vetra, se pomeša z njim, in zdaj ni več prepričan, ali

je res slišal lajež ali samo zavijanje meteža. In kako dolgo že tako stoji zraven okna, ogrnjen z volneno odejo? Mogoče ves dan, mogoče uro, mogoče dve, mogoče samo deset minut.

Zdaj je čisto nagnjen k oknu, tako da je zatemnil že ves prostor. Skozi megličasto svetlobo poskuša s pogledom prodreti dlje od drevesa, tja, kjer se vzpenja žičnata ograja, katere odprtine je sneg čisto zapolnil. Naenkrat se brez uvoda, brez počasnega naraščanja glasnosti, zaslišijo zvoki kraguljčka. Skoraj istočasno s tem zvokom, jasnim in kristalnim, zagleda meglene obrise konjskih glav, takoj zatem pa tudi tiste, ki sedijo v saneh: kočijaža z zasneženo kučmo in žensko, ki ravnokar stopa s sani. Tudi ona ima na glavi kučmo ali krzveno kapo, če to niso visoko speti lasje, na katere se je ujel sneg. Zdaj ženska jemlje nekaj s sedeža, potem pomoli kočijažu roko. Človek gleda, kako se ženska z majhnim kovčkom v roki bliža vhodnim vratom in kako se sneg s stresanjem usipa z žičnate mreže; potem gleda, kako ženska gazi skozi globok sneg. Naravnost proti njemu gre. Človek se naglo obrne od okna in gre s hitrimi koraki proti vratom. Sliši trkanje. Zdaj vidi, kako se na podolžni razpoki poigrava senca, potem pa sliši, kako se koraki oddaljujejo, škripajoč v snegu. Človek gleda skozi razpoko. Sprva ne vidi nič, potem samo naletavanje snežink. Spet sliši, kako se škripajoč v snegu približujejo koraki. Zdaj vidi tudi žensko, tisto od prej. Z glave je stresla sneg in jasno prepozna njene bujne kodraste lase, spete visoko na zatilju, na katere se spuščajo kristalne snežinke. Ženska je ogrnjena s črno pleteno ruto, izpod katere potegne modro kuverto. Človek naglo dvigne glavo in vidi nad vrati, od znotraj, trikoten rob kuverte z vlažnimi odtisi prstov. Znova približa oko podolžni razpoki, toda ženska je že izginila. Koraki se ne slišijo več. Človek se odmakne od vrat in opazuje kuverto, ne da bi se je dotaknil. Morda razmišlja, da se je ženska, ki je prinesla pismo, nekje skrila in da od nekod opazuje frfotajočo modro ovojnico, katere večji del je ostal zunaj, zataknen v špranjo nad vrati.

5

Človek leži na postelji; pravzaprav sedi, naslonjen na veliko blazino. Pokrit je s sivo volneno odejo, iz katere mu molijo samo glava in roke. V roki drži tanko knjigo ali revijo. Na naslovnici je videti reklamne fotografije avtomobilskih gum različne velikosti in z različnimi vijugastimi vzorci, prek njih pa velike stilizirane črke, brez dvoma znamko gum. Naslov je natisnjen z večjimi črkami, počez, na sivo zelenem ozadju zgornje tretjine zvezka. Listi so zamaščeni in marsikje zavihani, morda po

naključju, morda pa zato, da bi označili kakšen pomemben podatek. Človek s palcem drsi po listih, ki plahutajo, zaradi česar se upogiba plamen petrolejke na marmornati plošči nočne omarice. Skupaj s plamenom začnejo migotati, kot da se premikajo, številne sanke na zidnih tapetah, odtisnjene simetrično, na razdalji kakšnih desetih centimetrov. (Zaradi te simetričnosti, kot tudi zaradi velikokrat ponovljene sive risbe, so sanke videti ene same, kot tudi ljudje, prikazani na prizorišču, prizor, predstavljen na risbi, pa ne deluje statično, ampak začenja kljub istovetnosti, ali pa ravno zaradi nje, oživljati.) To so starinske sani z visokimi zavihanimi sanicami, ki jim dajejo obliko ladje. V sani sta vprežena konja, ki sta se ustavila ali se šele ustavljata. Kočijaž z velikimi brki in krzveno kapo, na katero je napadel sneg, zateguje vajeti. Konja imata glavi dvignjeni kvišku, kvišku ali vstran, bržkone pod vlečno silo vajeti. S sani stopa ženska z velikim mufom na levi roki, ali pa je to majhen kovček, z desno roko pa se drži za ukrivljeno palico ob sedežu. Pod s krznom podloženim jopičem in dolgo obleko, ki ji sega do gležnjev, gleda nenaravno majhna noga v koničastih čevljih. Noga se je zaustavila v zraku med sedežem na saneh in vzvalovanimi obrisi snega. Desno od sani, v višini konjskih glav, je nejasno videti zaprte naoknice na oknih nekega imenitnega poslopja z velikimi obokanimi vhodnimi vrati. Ženska očitno prihaja nepričakovano, kajti naoknice so tesno zaprte, težka gotska vhodna vrata pa brez dvoma zapahnjena. Plamen se je umiril, ženskina noga pa se je zaustavila v zraku, zdaj povsem negibna. Nagibni sta tudi glavi konjev. Prednje noge, prepognjene v kolenih pod ostrim kotom, so se zaustavile v zraku. Človek se ozre na pravkar zaprto knjigo in jo odloži na marmornato ploščo nočne omarice. Poleg knjige, ki jo je odložil, sta na marmorju, zraven svetilke, še pločevinast pepelnik in načet zavojček cigaret. Svetilka je iz belega porcelana, s senčnikom iz tenkega prozornega stekla, poslikanem z velikimi vijoličastimi perunikami. Preden pihne v plamen, človek privija stenj. Zdaj je v sobi videti samo marmornato površino omarice, podobno ledeni plošči. Kočijaž je ošvrknil konja, sani so zdrsnile v mrak. Kraguljčkov ni več slišati, ničesar ni slišati. Samo zavijanje snežnega meteža onstran oken in mraka. Ženska v krznenem plašču se je za hip zaustavila pred vhodnimi vrati, potem pa so jo vrata pogoltnila, in z istim zevom praznine je tema pogoltnila tudi sama vhodna vrata. Na enem od oken, za napol zaprtimi lesenimi naoknicami, je zaslutiti pramen svetlobe, ki prodira skozi reže. Človek opazuje pramen svetlobe, ki prodira, njemu nasproti, skozi reže nevidnih vrat. Ta pramen svetlobe se spreminja, kot da nekdo na drugi strani vrat premika vir svetlobe ali pa zmanjšuje in jača plamen svetilke ali ga

samo z roko zakriva pred vetrom. Slišati ni nobenih korakov, nobenih glasov, samo zavijanje vetra in meteža onstran oken in mraka. Toda pramen svetlobe se vedno bolj širi in zariše krak svetlega trikotnika na tleh, okoli osi stvari pa se začenjajo, v loku, premikati dolge sence. Marmornata plošča nočne omarice izplava na površje, skupaj s svetilko, revijo, emajliranim pepelnikom, načeto škatlico cigaret. V vedno širši špranji svetlobe na vratih se prikaže svetilka, pravzaprav samo porcelanast senčnik, osvetljen z lastno svetlobo. Stenj je verjetno privit do konca, tako da se ne vidijo drugi deli svetilke, niti roka, ki jo drži. Le na senčniku iz tenkega prosojnega porcelana je mogoče zaslutiti vijoličaste cvetove, bržkone perunik. Ta svetli senčnik s perunikami za hip zalebdi v zraku in se rahlo zamaje, nato pa nevidna roka odvijje stenj. Svetilka in roka, ki jo drži, se začenjata istočasno pomikati naprej, plamen pa poplesuje na prepihu, ki veje med odprtimi vrati in napol zaprtimi naoknicami. Ženska gre skozi sobo neslišno, držeč svetilko v višini glave in malo odmaknjeno od sebe. Njen obraz je povsem brezizrazen, kot odtisnjen v vosku, oči na videz zaprte. Lase, črne ali morda osivele, ima spete v visoko figo. Na sebi ima dolgo prozorno spalno srajco, ki ji sega do tal in pada v globokih gubah okoli njenih nevidnih in le slutenih gležnjev, tako da daje vtis, kot da lebdi v zraku, prozorna in lahka kot mesečnica. Ta spalna srajca je rožnate ali kožne barve, vendar se v siju svetilke ti dve barvi mešata in vzajemno prežemata. Na razdalji, ki ni večja od dolžine roke, za njo neslišno polzi druga ženska v enaki spalni srajci, ki ji sega do tal. Tudi ona ima lase spete v visoko figo, obraz kot odtisnjen v vosku, oči na videz zaprte. Ta druga ženska ne nosi svetilke, temveč moli roke naprej, kot da hoče doseči svetilko iz rok tiste druge, kot da jo hoče prevzeti, tako da zdaj ne spominja toliko na dvojčico tiste prve, ampak bolj na njeno senco, na njen lik, ki odseva v kakem stranskem ogledalu ali v odprtem krilu kakšne omare ali v bleščečih površinah pohištva.

6

Metež je za hip pojenjal, sneg lebdi v majhnih, redkih snežinkah. Človek stoji pred vrati. Na glavi ima siv klobuk, oguljen plašč mu sega do gležnjev in do gamaš mišje barve, ki jih je nataknil čez bleščeče se galoše. Z eno roko pritiska k prsim, v višini srca, zamaščeno aktovko iz svinjskega usnja, v drugi drži palico. Človek odhaja. Levo od njega, dva do tri metre od zasnežene gazi, se dviga zastekljena pritlična terasa. Za zastekljenimi vrati, ki vodijo v hišo s teraso, je slišati smeh, povsem pridušen, in glasove, katerih pomena ni mogoče razbrati. Ko se človek najde

na isti ravni z vrati, postane smeh naenkrat bolj razločen. Kaže, da je nekdo naglo odprl vrata. Človek pogleda v tej smeri. Miza stoji v isti ravnini z vrati, po dolžini, tako da jo vidi v precej skrajšani obliki. Prostor na čelu mize je prazen (mar ni kakšen trenutek prej tu sedel tisti ali tista, ki je odprl vrata?); porcelanasti krožnik je postavljen tudi tu, in zraven napol popit kozarec črnega vina. Na začetju (če ni to čelo mize?) sedi neka ženska z visoko spetimi lasmi v črni obleki. Na obeh straneh mize, skorajda v isti višini, simetrično, sedita po dve osebi v profilu: dve ženski v črnih oblekah, morda malce mlajši od tiste prve, njima nasproti pa človek z rumenim obrazom in še nekdo, ki se ga ne vidi jasno. Pri svetlobi, ki prihaja z nasprotne strani (skozi rahlo odgrnjene zavese na oknu vejejo drobne snežinke, podobne konfetom), se jasno vidijo simetrično razvrščeni porcelanasti krožniki, posode in steklenina. Prašiček je postavljen po dolžini mize, točno po sredini, in malce privzdignjen. Človek ga vidi v skrajšani perspektivi: kratka ušesa in zaviti rep na bronasto zalitem telesu, ki se blešči. Gobec ima obrnjen k njemu: med počrnelimi zobmi in velikimi podočniki je zeleno jabolko. Roka človeka z rumenim obrazom se je zaustavila, skupaj s kozarcem, na pol poti med mizo in porumenelimi zobmi. To se je zgodilo v trenutku, ko je skozi odprta vrata zagledal človeka s palico.

7

Človek sedi na skali ob poti. Skala je okrogla, grobo izklesana, in na njej je jasno videti učinek erozije in časa, v luknjičavem, gobastem tkivu, okoli katerega še širijo madeži lišajev v podobi majhnih kapljic, ki spominjajo na rjo. Ta kamen se očitno ni znašel tu, na robu prepada, po naključju, ampak ga je sem postavila človeška roka in mu dala dokončno obliko (kolikor kaj takega lahko imenujemo dokončno). Na zgornjem delu skale je majhna sedlasta vdolbina, v temnejši, sivi plasti, ki je brez dvoma drugačne geološke starosti in sestave od temeljne apnenčaste gmote. Na zunanjem robu te vdolbine je za palec debel kanal, dolg kakšnih dvajset centimetrov. Kanal teče navpično v razmerju do osi skale. Ravna linija kanala priča o tem, da je tudi njega izdolbla človeška roka: polžasti loki so brez dvoma sledovi pnevmatičnega vrtnega stroja ali železne zagozde, s pomočjo katerih so izvrtali odprtino za dinamit (če skale niso odtrgali od osnovne gmote zgolj z mehanično silo). Človek se ozre. Na ravni skalnati strmini, ki se kot kakšen visok zid dviga na drugi strani poti, odkrije v steni navpično ravno zarezo, ki bi lahko docela ustrezala, kot simetrična druga polovica, kanalu na sedlasti ravnini, toliko bolj, ker je mogoče tudi na strmi zarezi

jasno razlikovati dve različni plasti: zgornjo, temnejšo, in spodnjo, svetlejšo in bolj prhko. Pod kamnito gmoto, proti obzorju, se razteza skalnat masiv, presekan z ostrimi gubami, zarezi in razpokami. Približno dvajset metrov pod skalo, na kateri sedi človek, je še razpoznavni rjavkaste in rdečkaste madeže lišajev, ki postajajo ponekod čisto beli, kot da so ostre pečine poškrapljene z apnom ali zamazane s ptičjimi iztrebki. Zraven skale, na kateri sedi, iz globokih razpok ob poti, poganjajo dlakavi prašni listi pelina, že rahlo zbledeli. Človek čuti njihov vonj, ki se dviga od tal skupaj s pripeko, ki žehti iz razbeljenega kamna. Redko grmičevje, posejano po skalah in globelih, se s svojim bledim zelenilom jasno ločuje od sivobelega kamenja in svetlih madežev lišajev, podobnih apnenčastim lisam. Na sivem pobočju daleč stran, ki se razprostira proti obzorju, je mogoče razločiti bele proge poti, ki se spušča v vzporednih poševnih črtah, usekanih v skalo. Pot se vedno bolj zožuje, s pobočja na pobočje, potem pa se začne v bližini zelenega pasu, ko je že čisto ozka, podobna kozji stezi, viti v meandrih in oblikovati razločno, pisano črko M, kot tri jasne črte na dlani. V pretrganih, vijugastih obrisih, kjer se spajata kopno in morje, se nejasno vidijo globoki fjordi in zalivi, med njimi pa ostre skalnate planine. Sonce, čisto okroglo in rdeče, se pravkar dotika koničastega vrha. Velike sence planin barvajo modrino morja v temno zeleno in z jasno ločnico razmejujejo modro od zelenega, kot dve barvi, ki se ne mešata, vsaj ne tako zlahka in docela, kot se na daljnem risu obzorja mešata modrina neba in modrina vode.

Ob prelomljeni liniji, kjer se dotikata kopno in morje, je med zelenjem videti majhne hiše, stisnjene na kup, tudi same shematične: beli zidovi in rdeče strehe. Levo, malo naprej od kupa hišk, pod stebrom dimnika, iz katerega se suka kvišku črn pramen dima, se na fasadi neke tovarne blešči rdeč odsev sonca, podoben svetlobi požara. Na koncu kratkega pomola se dviga kamniti steber svetilnika. Vrh svetilnika je obsijan z bleščečo svetlobo, ki se iskri, in človek ne more vedeti, ali je to odsev sonca ali svetlobe plinske svetilke. Na robovih pomola so na obeh straneh železni stebrički za privezovanje ladij. Človek sedi na enem od teh priveznikov, nekje na sredi pomola, z obrazom obrnjen k morju. Ob pomol je privezana ena sama barka, ribiška trabakula z enim jamborom. Na ladjici ni nikogar. Vrv, zvita v zanko kot kača, leži na izboklini proti premcu. Ta izbočeni del je iz desk, ki so bile nekoč obarvane zeleno; zdaj je barva že čisto zbledela, polna mehurčkov, ali pa je samo preprejena z majhnimi razpokami, kot na starih platnih. Tudi korito ladjice je iz desk; deske so upognjene kot stranice velikih sodov. Zunanji del je obarvan črno, na režah med

deskami pa se svetlika svež, stopljen katran, ki mezi počasi kot strjena kri. Robovi bokov ladjice, stesanih iz debelejših desk, so prav tako pobarvani zeleno, enako kot privzdignjeni premec, katerega kobilica je okrepljena s kovinsko ploščo. Na bok trabakule sta privezani odsluženi avtomobilski gumi, čisto zlizani, tako da na njima ni mogoče prepoznati valovitih izboklin ali cikcakastih zarez, ampak samo neke črke na strani, brez dvoma znamko gum. Med gumami na ladijskem boku in kamnitim pomolom se v loku razprostira zelen pas vode. Ladjica je s premcem obrnjena proti morju, malo poševno v razmerju do pomola. Morje okoli barke je čisto mirno, temnozeleno in prozorno, tako da se v njem jasno vidi celotna lupina ladjice, ukrivljeno krmilo in majhen propeler v obliki osmice. Spodaj, v nedoločni globini dna, se nejasno vidi senca ladijske lupine, prerešeta s svetlikanjem sončevega žarka, ki se odbija od kakšne mrtve ribe, zlomljenega ogledalca, odvržene školjke ali pločevinke.

Naenkrat senca ladijske lupine vzdrhti, se začne razkrajati in izginjati. Svetlikanje ugaša, zelena gladina se lesketa in valovi. Slišati je pljuskanje vode okoli pomola in ladijskih bokov. Škripanje vrvi, privezane za priveznik. Lahko trkanje čolnov v zalivu. Pomolu se v blagem loku približuje ladjica. Rahlo brnenje se zasliši šele zdaj, naknadno, potem ko je motor že ugasnjen, kajti ta zvok se je nekako neopazno prikradel v tišino. Vzvalovana voda razgali ob robu kamnitega pomola zelen žamet alg in črne madeže školjk. Morska trava in odpadki, ki so vse dotlej plavali po vodi, skorajda povsem neopazni, se naenkrat premaknejo, zazibani in vrženi z leve na desno, z desne na levo: lupine lubenic; paradižnik; zarjavel jabolčni ogrizek; napihnjeni ogorki; cigaretna škatlica; crknjena ribica; skorja kruha; crknjena podgana; škatlica vžigalic; ožeta polovica limone; trhla veja; češarek; zobotrebeci; slamice; ribje luskinke; gnila pomaranča; zelena pivska steklenica; kos deske; strgana modra kuverta; zgrizen leseni ročaj; ptičja peresa; koruzni storž; plutovinasti zamašek; zmahedran slamnik; preluknjana vozovnica; dve polovici svinčnika brez grafita; koščki časopisa; list karirastega papirja, na katerem se razkrajajo črke; konzerva; oreh; okrogla pločevinasta škatla, v kateri je bila nekoč zelena barva; odrezek neke denarne nakaznice; rumeno zelena etiketa s pivske steklenice; okrnjen cilindar svetilke; šahovska figurica (bel kmet, ki mu samo glava plava nad vodo); karo kralj z zlizanimi robovi, prelomljen po sredini, ne pa tudi prepolovljen, tako da se jasno prepoznajo simetrični, shematizirani liki; barvna razglednica, na kateri je videti v ospredju modro morje in pomol s svetilnikom, zraven pomola pa ribiško

ladjo, privezano za kamnit steber, medtem ko druga ladja reže vodo in se v blagem loku bliža pomolu. V ozadju, za zelenimi palmami, bele hiške z rdečimi strehami. V daljavi visoke planine, po katerih vijuga tanka cesta, nad njo pa modro nebo in dva ali trije rdeči oblaki. Nekje na sredini pomola, na enem od priveznikov, sedi človek. Človek je rahlo zgrbljen in nagnjen naprej. Na glavi ima slamnik, potisnjen na zatilje, med razširjenimi koleno pa drži palico, morda za lovljenje rib na trnek. Kašnih deset metrov od njega, naslonjena s komolci na kamnito ograjo, stoji neka ženska, pa tudi deček, star pet ali šest let, in malo starejša deklica. Vsi gledajo proti obzorju, bržkone opazujejo sončni zahod. Stojijo na samem ovinku, na kraju, kjer se pot razširi v nekakšno teraso ali razgledišče. Malo naprej, ob parapetu iz grobo izklesanih kamnitih blokov, stoji avtomobil. Črni lak karoserije je prekrila tanka plast prahu. Kvadratna okenska stekla so popolnoma spuščena, vrata na stežaj odprta. Veliki okrogli žarometi se svetijo v večerni zarji. Nad prednjim profilom, podobnim satju, je ponikljan nazobčan pokrov, iz katerega se vali para. Ves prednji del avtomobila drhti v žehteči vročini, ki je vidna kot žehtenje nad razbeljeno pečjo. Pod širokim blatnikom, podobnim tistim na kočijah, je na zlizanih gumah komajda še mogoče prepoznati valovite izbokline ali cikcakaste zareze. Ob strani, na robu gum, je medlo videti črke, prekrite s prahom: znamka gum. Z rokami, prekrižanimi na prsih, se na blatnik naslanja neki človek s karirasto čepico s šiltom in velikimi voziškimi očali iz roževine. Pogleduje k tistim, ki jih je pripeljal, k človeku, ki sedi na skali, deset metrov pod ovinkom, in k skupinici, ki se naslanja na kamniti parapet nedaleč od njega. Potem se tudi sam ozre proti obzorju; bržkone opazuje zahod. Zdaj tudi ženska gleda proti človeku, ki sedi malo nižje, na kamnu. A videti je, kot da ju on ne opaža. Zastrmel se je v daljavo; bržkone opazuje zahod.

Zdaj gleda proti ovinku, od koder je slišati korake in škrtanje kamenčkov. Kmalu se za ovinkom pojavi osel, natovorjen s šibjem. Žival se s sklonjeno glavo in povešenimi ušesi vzpenja po strmini. Tovor šibja, z vrvmi privezan na nevidno sedlo, se ji poveša čez prašne boke. Na grčavih šibah je videti sveže poševne zareze. Zataknjeno med šibje štrli iz tovara polmesečasto rezilo kosirja na tankem štirioglatem držaju. Nad šibjem, v temnih mlahavih mehavih, pljuska tekočina: vino, mleko ali voda. Dva ali tri korake za oslom stopa ženska v črni zbledeli obleki, s prav takšno zbledelo ruto, zavezano pod brado, sklonjena pod bremenom šibja, nič manjšega od tistega, ki je privezan na sedlo. Človek ju spremlja s pogledom, vse dokler ne izgineta za ostrim ovinkom. Kmalu zatem ju spet vidi na bližnjem pobočju,

dvajset metrov niže. Potem mu za nekaj časa izgineta spred oči in se spet pojavita na naslednji serpentini. Pljuskanje meha se ne sliši več, niti škripanje kamenčkov pod njunimi nogami. Človek vstane s skale in se vzpne po pobočju, opirajoč se na palico, potem se usede na prostor zraven voznika.

Zapiski nekega blazneža (I)